

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยลักษณะของงานวิจัยจะผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงพรรณนา (Description Method) และการวิจัยเชิงวิเคราะห์ (Analytical Research) โดยส่วนแรกผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยที่ผู้วิจัยจะเข้าไปศึกษาสภาพความเป็นจริงของชุมชน สภาพแวดล้อม บริบทของชุมชน รวมทั้งวิถีคิดและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ของเกษตรกรในชุมชน เพื่อมองถึงความสัมพันธ์ต่อการปรับตัวเปลี่ยนแปลงในด้านการผลิต และการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชุมชน โดยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกประชากรกลุ่มตัวอย่าง และวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยใช้คำถามที่มีโครงสร้าง เพื่อนำมาวิเคราะห์ โดยการแยกแยะเป็นหมวดหมู่ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ส่วนที่สองผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาถึงความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจกับพฤติกรรมในการปรับตัวมาทำเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในชุมชน รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจ การพึ่งตนเอง ความเข้มแข็งชุมชน กับพฤติกรรมการปรับตัวมาทำการผลิตเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในชุมชน โดยจะเน้นเรื่องการวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือทางสถิติ ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้มาจากการวัดเพื่อหาคำตอบและทดสอบสมมติฐาน ซึ่งสามารถบ่งบอกทิศทางและความเป็นไปได้ของการวิจัย เพื่อมุ่งที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของการปรับตัวของเกษตรกร จากการทำเกษตรแบบเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมี มาสู่การทำเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เหตุใดเกษตรกรรายอื่นยังคงยึดรูปแบบการผลิตแบบเดิมอยู่ ทั้งที่ภายในชุมชนมีเกษตรกรที่นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้จนประสบความสำเร็จ มีเงื่อนไขอะไรที่ทำให้เกษตรกรปรับตัวและไม่ปรับตัวในการทำเกษตรกรรม รวมถึงมุมมองของเกษตรกรในชุมชนต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

3.1 ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

3.1.1 กลุ่มประชากรในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ส่วนแรกผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant Interview) เช่น ผู้อาวุโสของชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำองค์กรชุมชน เกษตรกรตัวอย่าง

(นายสุรชัย มรกตวิจิตรการ) ที่เป็นผู้ที่นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการทำการเกษตรแบบผสมผสานจนประสบความสำเร็จ เป็นแหล่งเรียนรู้จากภายในและภายนอกชุมชน และส่วนที่สองผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมทางเลือก กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมี ซึ่งผู้วิจัยจะกำหนดกลุ่มละ 12-15 คนในแต่ละกลุ่ม แล้วผู้วิจัยจะนำมาสรุปเป็นภาพรวมทั้งหมดอีกครั้ง

3.1.2 กลุ่มประชากรในการวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณนี้ผู้วิจัยได้เลือกประชากรเฉพาะที่เป็นเกษตรกรในชุมชนบ้านป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง อำเภอคอยสะแก จังหวัดเชียงใหม่ จากประชากรทั้งหมดประมาณ 192 ราย สำหรับขนาดตัวอย่างครั้งนี้จำนวน 145 ตัวอย่าง ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และมีความคลาดเคลื่อน 5% (Yamane, 1967 อ้างใน ประกายรัตน์ สุวรรณ, 2549) โดยผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

- กลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมทางเลือก โดยเลือกจากเกษตรกรกลุ่มเกษตรกรรมทางเลือกของหมู่บ้านป่าไผ่จากประชากรทั้งหมดประมาณ 35 ราย มีขนาดตัวอย่างจำนวน 32 ตัวอย่าง
- กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมี โดยเลือกจากเกษตรกรของหมู่บ้านป่าไผ่ที่ยังคงยึดรูปแบบการผลิตเชิงพาณิชย์หรือการเกษตรแบบเคมีอยู่จากประชากรทั้งหมดประมาณ 157 ราย มีขนาดตัวอย่างจำนวน 113 ตัวอย่าง

3.2 แหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีทั้งข้อมูลที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ

3.2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

ได้จากการสำรวจสภาพพื้นที่จริงเพื่อให้ทราบข้อมูลเบื้องต้น โดยการสังเกตและการสัมภาษณ์

- 1) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant Interview) ถึงบริบททางภูมิสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และความเป็นอยู่ของชุมชน ข้อมูลที่ได้จากการสอบถาม สัมภาษณ์ ผู้อาวุโสของชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำองค์กรชุมชน เกษตรกรตัวอย่าง ทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยมีแบบนำสัมภาษณ์ รวมถึงแนวคิด รูปแบบการทำการเกษตร เงื่อนไขและปัจจัยในการปรับตัว เปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต รูปแบบและกระบวนการในการปรับตัว วิธีคิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เกี่ยวกับเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2) แบบสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชนด้านประชากร ได้แก่ อายุ เพศ ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การถือครองที่ดิน ภาวะหนี้สิน รวมถึงความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจกับพฤติกรรม การปรับตัวมาทำการผลิตเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจ การพึ่งตนเอง ความเข้มแข็งชุมชน กับพฤติกรรม การปรับตัวมาทำการผลิตเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในชุมชน

3.2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ

โดยศึกษาจากเอกสาร ข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับประเด็นที่ทำการวิจัย โดยการวิจัยข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) โดยการรวบรวมข้อมูลเอกสารเพื่อเข้าใจถึงแนวคิดต่าง ๆ รายงาน เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิเพื่อตรวจสอบความถูกต้องในการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยจึงได้จัดทำเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ การศึกษาสภาพทั่วไปของหมู่บ้านป่าไผ่ โดยการสังเกตสภาพสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน แผนที่หมู่บ้าน พื้นที่ทำการเกษตรกรรม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน รวมถึงกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรกลุ่มต่างภายในชุมชน เป็นต้น

2) สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์รายบุคคลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) และจากกลุ่มกรณีศึกษาที่ได้เลือกไว้ โดยเลือกสัมภาษณ์ทั้งครอบครัวเกษตรกรที่ปรับตัวเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิต มาเป็นเกษตรกรรมทางเลือกภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และสัมภาษณ์ครอบครัวเกษตรกรที่ยังคงยึดรูปแบบการผลิตแบบเดิมคือเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมี โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างปลายเปิด (Open-Ended Structure Interview) ซึ่งการวิจัยได้นำประเด็นสำคัญมาเป็นหัวข้อคำถามหลักมาหาในแบบสอบถามเชิงปริมาณ และนำคำถามมาปรับใช้เพื่อให้ครอบคลุมประเด็น ดังนี้ปัจจัยและเงื่อนไขของเกษตรกรในการปรับตัวเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิต รวมทั้งรูปแบบและกระบวนการในการปรับตัว วิธีคิด และกระบวนการเรียนรู้ใหม่ของเกษตรกรเกี่ยวกับเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

3) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน รวมทั้งการสัมภาษณ์กลุ่มของเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมทางเลือก ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเกษตรกรผสมผสาน กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ และกลุ่มเกษตรกรที่ยังยึดรูปแบบการผลิตแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรกรเคมี เป็นต้น เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับการปรับตัวเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตรจากอดีตถึงปัจจุบัน

3.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

ในการวิจัยเชิงปริมาณนี้ ใช้การสัมภาษณ์โดยแบบสอบถาม (Interview Questionnaire) เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมเนื้อหา 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามที่ประกอบด้วยข้อความที่เกี่ยวกับข้อมูลลักษณะชีวะสังคมของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อายุ เพศ การถือครองที่ดิน ภาวะหนี้สิน

ส่วนที่ 2 แบบวัดเกี่ยวกับพฤติกรรม การปรับตัวในการผลิตของเกษตรกรในชุมชน โดยใช้ชื่อแบบวัดว่า “พฤติกรรม การปรับตัวในการผลิตของเกษตรกรในชุมชน” ซึ่งประกอบไปด้วย พฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต พฤติกรรม การจัดการพื้นที่การเกษตร พฤติกรรม การดำเนินชีวิตแบบพอเพียง พฤติกรรม การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล พฤติกรรม การใช้สารอินทรีย์แทนสารเคมี พฤติกรรม การทำปุ๋ยชีวภาพเองเพื่อใช้แทนปุ๋ยเคมี พฤติกรรม การผลิตโดยคำนึงถึงการบริโภคในครัวเรือนไม่มุ่งแต่การขาย พฤติกรรม การรวมกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรทางเลือก โดยมีจำนวนรวมทั้งหมด 24 ข้อ แบบวัดนี้ใช้มาตรประเมินค่าในข้อความที่เกี่ยวกับพฤติกรรม การปรับตัวในการผลิตของเกษตรกรในชุมชน โดยใช้มาตรประเมินค่า (Rating Scale) 4 ระดับ

ส่วนที่ 3 แบบวัดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในชุมชน โดยใช้ชื่อแบบวัดว่า “ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร” ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 17 ข้อ และนำมาจาก บรรณเจิด กิริยา (2551) จำนวน 14 ข้อ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ $\alpha = 0.948$ โดยมีจำนวนรวมทั้งหมด 31 ข้อ แบบวัดนี้ใช้มาตรประเมินค่าในข้อความที่เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในชุมชน โดยใช้มาตรประเมินค่า (Rating Scale) 4 ระดับ

ส่วนที่ 4 แบบวัดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง ความเข้มแข็งชุมชนของเกษตรกรในชุมชน โดยใช้ชื่อแบบวัดว่า “การพึ่งตนเอง ความเข้มแข็งชุมชนของเกษตรกร” โดยมีจำนวนรวมทั้งหมด 20 ข้อ แบบวัดนี้ใช้มาตรประเมินค่าในข้อความที่เกี่ยวกับความเข้มแข็งชุมชน การพึ่งตนเอง ของเกษตรกรในชุมชน โดยใช้มาตรประเมินค่า (Rating Scale) 4 ระดับ

3.3.3 ตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือก และกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรกรเคมีมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คะแนนเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คะแนนเกี่ยวกับพฤติกรรมการปรับตัวในการผลิตเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกร

สมมติฐานที่ 2 ความรู้ความเข้าใจ การพึ่งตนเอง ความเข้มแข็งชุมชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการปรับตัวทำการผลิตเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรในชุมชน

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คะแนนเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ การพึ่งตนเอง ความเข้มแข็งชุมชนของกลุ่มเกษตรกร

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คะแนนเกี่ยวกับพฤติกรรมการปรับตัวในการผลิตเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรในชุมชน

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่องการปรับตัวของเกษตรกรผู้ทำการเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษา หมู่บ้านป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ได้ทำการศึกษาจากข้อมูลแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

3.4.1 การเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Secondary Data)

การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิของพื้นที่ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สภาพสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ซึ่งค้นหาได้จากหนังสือ เอกสารต่าง ๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รายงานการวิจัย แผนที่ ฯลฯ

3.4.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study)

1) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้เลือกการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยฝังตัวอยู่ในชุมชน การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) และวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Discussion)

2) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งก็คือเกษตรกรภายในชุมชนบ้านป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนประมาณ 191 ตัวอย่าง โดยการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถาม

โดยการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการทำงานออกเป็น 3 ระยะคือ

ระยะแรก ผู้วิจัยจะเข้าไปในชุมชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และแจ้งจุดประสงค์ของการเข้ามาทำวิจัยให้ชุมชนรับทราบ หลังจากนั้นผู้วิจัยจะเข้าพบผู้นำชุมชนเพื่อขอความร่วมมือในการเข้ามาทำงานวิจัย ในช่วงเวลานี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาในชุมชน สภาพทั่วไปของชุมชน วิธีการผลิตและการดำเนินชีวิต จากข้อมูลด้านเอกสาร และข้อมูลที่ได้จากผู้นำชุมชนกลุ่มต่าง ๆ และจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐที่ปฏิบัติงานในชุมชน

ระยะที่สอง เมื่อสร้างความคุ้นเคยกับชุมชนระยะหนึ่งแล้ว ผู้วิจัยจึงจะทำการศึกษาข้อมูลเชิงลึก และพยายามเข้าชุมชนให้มากที่สุด และพยายามเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น การร่วมทำบุญในโอกาสต่าง ๆ รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมของเกษตรกรกลุ่มต่าง ๆ ด้วย

ระยะที่สาม ผู้วิจัยจะเดินทางเข้าชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ โดยผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลด้วยการจดบันทึก เทปบันทึกเสียง รวมทั้งการบันทึกภาพกิจกรรมและเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยกล้องถ่ายรูป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากทั้งแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามมาดำเนินการวิเคราะห์และสรุปผลต่อไป

3.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตแบบที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสัมภาษณ์กลุ่มของเกษตรกรในชุมชนบ้านป่าไผ่ เพื่อสรุปแนวความคิดที่สำคัญของแต่ละประเด็นมาเสนอเป็นรายงานต่อไป

3.5.2 วิธีทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อนำมาแจกแจงความถี่ เสนอเป็นตาราง แสดงอัตราส่วนร้อยละ (Percentage Distribution) ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการวิเคราะห์ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ คำนวณค่าสถิติและวิเคราะห์ ดังนี้

1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อใช้บรรยายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พฤติกรรมการปรับตัว ในการผลิตของเกษตรกร ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรกรรมทางเลือก และการพึ่งพาตนเอง ความเข้มแข็งของชุมชน โดยผู้ศึกษากำหนดการวัดเป็นแบบมาตราประเมินค่า (Rating Scale) 4 ระดับ ดังนี้

มาก	4	คะแนน
ค่อนข้างมาก	3	คะแนน
น้อย	2	คะแนน
ไม่เลย	1	คะแนน

ผู้ศึกษาจะนำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยเลขคณิตการแปลความหมายของระดับ คะแนนเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์ตามค่าที่ได้จากสูตรคำนวณของระดับชั้น = 0.75 ดังนี้

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.00 – 1.75	หมายถึง	อยู่ในระดับไม่เลย
คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.76 – 2.50	หมายถึง	อยู่ในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	2.51 – 3.25	หมายถึง	อยู่ในระดับค่อนข้างมาก
คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	3.26 – 4.00	หมายถึง	อยู่ในระดับมาก

2) สถิติวิเคราะห์ความแตกต่าง (t-test) หาความแตกต่างระหว่างตัวแปรด้านความรู้ ความเข้าใจของกลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมทางเลือก และกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิง พาณิชย์หรือเกษตรกรเคมี

3) การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของตัวแปร โดยเลือกค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson product moment correlation coefficient)